

Plenul Curții Supreme de Justiție Hotărîre

Cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare

Constituția Republicii Moldova consacră în art. 20 alin. (1) că „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”, iar în alin. (2) stabilește că „Nici o lege nu poate îngradi accesul la justiție”.

Pentru atingerea scopului de restabilire a dreptului lezat sau a interesului contestat printr-o hotărîre legitimă și întemeiată a instanțelor judecătorești, litigiul urmează a fi examinat într-un proces civil.

Procesul civil constituie o activitate a instanței de judecată și a participanților la proces, constînd din mai multe etape.

Fiecare etapă a procesului (la acestea se referă și faza intentării procesului civil, și pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare) cuprinde o totalitate de acte procedurale în vederea atingerii unui anumit scop concret care contribuie la justa soluționare a pricinii în întregime.

Avînd în vedere că practica judiciară atestă faptul aplicării diferite de către instanțele de judecată a prevederilor procedurale ce reglementează faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, în scopul aplicării corecte și uniforme a legislației procesuale ce vizează domeniul enunțat, Plenul Curții Supreme de Justiție, în temeiul art. 2 lit. d), art. 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție și a art. 17 CPC, dă următoarele explicații:

I. Intentarea procesului civil

Dispoziții generale

1. Intentarea acțiunii civile - este o etapă de sine stătătoare a procesului civil, ce reprezintă prima și o foarte importantă verigă din sistemul de acțiuni procesuale, care se înlocuiesc succesiv una pe alta și asigură desfășurarea procesului.

Pentru a declanșa un proces civil în vederea apărării drepturilor civile încălcate sau contestate este necesar ca persoanele interesate să sesizeze instanța de judecată competentă, acest fapt prezumînd că activitatea instanțelor judecătorești se caracterizează prin faptul că ele nu pot începe activitatea lor decît pe baza unor cereri, înaintate de cei interesați în vederea apărării drepturilor încălcate sau contestate, așa după cum prevede art. 7 alin. (1) CPC, conform căruia instanța judecătorească intențează procesul civil la cererea persoanei care revendică apărarea unui drept al său încălcat sau contestat, libertăți ori a unui interes legitim.

În cadrul tuturor tipurilor de procedură civilă (contencioasă, contencios administrativ, specială) conținutul și importanța etapei intentării este aceeași. Sunt specifice doar anumite momente a acțiunilor procesuale. Normele ce

reglementează procedura contencioasă sunt generale și pentru celelalte tipuri de proceduri, cu excepția cazurilor când Codul de procedură civilă sau alte legi conțin prevederi speciale, ca derogări de la normele generale.

Etapa intentării procesului nu este aplicabilă procedurii în ordonanță.

2. În conformitate cu prevederile art. 166 alin. (1) CPC, oricine pretinde un drept împotriva unei alte persoane ori are un interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept trebuie să depună în instanța competentă o cerere de chemare în judecată.

Cererea de chemare în judecată este actul procedural scris, întocmit în conformitate cu legislația procesual civilă, prin care reclamantul investește instanța de judecată cu o pretenție civilă. Adică, cererea de chemare în judecată constituie primul dintr-o serie întreagă de acte și forme procesuale prin intermediul căreia acțiunea civilă este pusă în mișcare și susținută până la completa ei epuizare.

Se specifică faptul că, la intentarea proceselor de judecare a litigiilor de drept (procedura contencioasă), se depune cerere de chemare în judecată, iar în pricinile necontencioase, se depune cerere (art. 7 alin. (3) CPC).

3. Cererea de chemare în judecată, în conformitate cu art. 168 alin. (1) CPC, introdusă în instanță se repartizează, în termen de 24 de ore, judecătorului sau, după caz, completului de judecată în mod aleatoriu, prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor.

Pentru a fi intentat un proces civil nu este suficient numai actul depunerii cererii de chemare în judecată în instanța de judecată, ci este nevoie să fie soluționată și chestiunea cu privire la primirea cererii de chemare în judecată în conformitate cu prevederile legale. Chiar dacă persoana interesată dispune de dreptul de a declanșa un proces civil este necesară și importantă verificarea tuturor condițiilor de exercitare a acestui drept prevăzute de legislația procedurală.

Judecătorul va întreprinde un șir de acțiuni procedurale în acest sens, avîndu-se în vedere faptul că de corectitudine și succesivitatea acestor acțiuni, în faza intentării procesului civil, depinde în mare măsură cum va fi asigurată persoanei interesate apărarea dreptului civil încălcat.

4. La primirea cererii de chemare în judecată, potrivit art. 168 alin. (2) CPC, judecătorul urmează să verifice dacă aceasta întrunește exigențele prevăzute de lege.

În sensul alin. (4) al acestui articol, chestiunea cu privire la acceptarea cererii de chemare în judecată se soluționează în termen de 5 zile de la repartizarea ei.

În cazul în care cererea de chemare în judecată corespunde prevederilor legale, judecătorul, în decurs de 5 zile de la repartizare, prin emiterea unei încheieri nesusceptibile de recurs va dispune acceptarea acesteia.

În cuprinsul încheierii prin care s-a dispus acceptarea acțiunii, judecătorul va putea include și mențiuni cu privire la actele ce urmează a fi efectuate la această etapă a procesului. De exemplu, a efectua măsurile de asigurare a acțiunii și/sau a

probelor (art. 168 alin. (3), art. 127, 127¹, 128, 129, 174 CPC), în cazul în care asigurarea acestora a fost solicitată în cererea de chemare în judecată, în cazul în care se constată că neaplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii ar face imposibilă executarea hotărârii judecătorești.

Respectând termenul de 5 zile pentru primirea în procedură a cererii, judecătorul trebuie să țină cont că în unele cazuri legea prevede termene mai restrânse pentru examinarea pricinii în fond, în funcție de data depunerii acțiunii (ex.: art.310, 315, art. 318¹ CPC, art.67 alin. (2) Cod electoral, art.22 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ).

Distinct de cele arătate se menționează că, ținând cont de termenele restrânse de examinare a litigiilor electorale, judecătorul decide primirea cererii de chemare în judecată în ziua depunerii ei. Tot în această zi, se înmânează pîrîtului copia cererii și a actelor anexate la cererea reclamantului, iar în caz de imposibilitate - a doua zi, cu excepția cazurilor cînd pricina se examinează în ziua primirii ei. În sensul art.67 din Codul electoral, părțile sînt chemate la prima prezentare, de regulă, în ziua fixată pentru dezbaterile judiciare.

În situația în care cererea de chemare în judecată nu întrunește exigențele prevăzute de lege, judecătorul, în dependență de caz, va întreprinde una din măsurile prevăzute de art. 169 CPC - refuză de a primi cererea, art. 170 CPC – restituie cererea de chemare în judecată sau de art. 171 alin. (1) CPC – nu va da curs cererii.

5. Astfel, legislația procedurală, prin prisma art. 166, 169, 170 CPC, instituie anumite cerințe pentru realizarea dreptului la acțiune, adică pentru intentarea unui proces civil:

- respectarea formei și cuprinsului cererii de chemare în judecată;
- adresarea cererii în instanța competentă să judece pricina;
- dispunerea de capacitatea de exercițiu a drepturilor procedurale civile;
- respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară, dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea acestei proceduri este prevăzută de lege sau de contractul părților;
- legalizarea împuternicirilor reprezentantului de a porni și susține procesul în modul stabilit de lege;
- achitarea taxei de stat, *etc.*

Nerespectarea cerințelor prevăzute de lege întru realizarea dreptului la acțiune poate duce la anumite consecințe juridice.

Refuzul de a primi cererea de chemare în judecată

6. Judecătorul refuză în primirea cererii de chemare în judecată în cazurile prevăzute de art. 169 CPC, și anume:

a) cererea nu urmează a fi judecată în instanță judecătorească în procedură civilă;

În temeiul acestei dispoziții, judecătorul va refuza în primirea cererii dacă cererea nu urmează a fi judecată în instanță judecătorească în procedură civilă, în sens că cererea nu poate fi judecată în procedură civilă, aceasta fiind de competența unui alt organ jurisdicțional, Curții Constituționale, organului de urmărire penală, etc.

La stabilirea circumstanțelor ce indică la refuzul primirii cererii în temeiul menționat urmează să se țină cont de faptul că art. 13 din Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale indică faptul că orice persoană ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instituții naționale.

Termenul „recurs efectiv”, în sensul acestui articol, urmează a fi privit nu ca o cale de atac instituită prin lege, ci ca un remediu real instituit la nivel național. Adică, în cazul în care legea națională nu prevede dreptul la recurs efectiv în privința încălcării unui anumit drept prevăzut de Convenția Europeană, instanța de judecată urmează să primească cererea respectivă și să o soluționeze conform procedurii civile, aplicând direct prevederile acesteia.

Mai mult, în conformitate cu art. 5 alin. (2) CPC, nici unei persoane nu i se poate refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare.

Astfel, înainte de a refuza în primirea cererii de chemare în judecată în temeiul enunțat, judecătorul mai întâi de toate va analiza cererea în aspectul celor reținute.

b) există o hotărîre judecătorească irevocabilă cu privire la un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri sau o încheiere judecătorească prin care se admite încetarea procesului în legătură cu faptul că reclamantul a renunțat la acțiune sau că între părți s-a încheiat o tranzacție;

Prin hotărîrea judecătorească irevocabilă sau încheierea judecătorească, menționate în textul normei date, se va avea în vedere actele judecătorești pronunțate de către instanțele judecătorești naționale în litigiile între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri.

În cazul în care actele judecătorești menționate nu sînt irevocabile, judecătorul va dispune restituirea cererii în temeiul art. 170 alin. (1) lit. g) CPC.

În conformitate cu art. 464 alin. (1) CPC, instanța judecătorească a Republicii Moldova refuză să primească cererea spre examinare sau dispune încetarea procesului pornit dacă există o hotărîre în litigiul dintre aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri, pronunțată de o instanță judecătorească a unui alt stat cu care Republica Moldova a încheiat tratat internațional în care se stipulează recunoașterea și executarea reciprocă a hotărîrilor judecătorești sau cînd recunoașterea și executarea hotărîrilor se efectuează pe principiul reciprocității.

În cazul existenței unui act judecătorec irevocabil prin care a fost confirmată tranzacția părților și dispusă încetarea procesului, într-un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri, indiferent de către cine este înaintată acțiunea (reclamant sau pîrît), judecătorul este obligat să refuze în primirea cererii pe acest temei.

În egală măsură, ca și cazul în care acțiunea se înaintează de către reclamantul procesual, va constitui temei de refuz în primirea cererii de chemare în judecată – înaintarea acțiunii în condițiile art. 7 alin. (2), 70, 71, 73 CPC, în cazul în care există o hotărâre în litigiul dintre aceleași părți, asupra aceluiași obiect și având aceleași temeiuri.

Pentru a stabili identitatea obiectului și temeiurilor acțiunii, judecătorul va examina și compara faptele juridice concrete arătate în noua cerere de chemare în judecată în raport cu faptele juridice conținute în acțiunea precedentă.

Se vor considera identice obiectul și temeiurile acțiunii, dacă, în noua acțiune înaintată, reclamantul se bazează pe aceleași împrejurări de fapt care au stat la baza hotărârii pronunțate.

Schimbarea împrejurărilor de fapt de cele, care, de exemplu, au stat la baza acțiunilor prevăzute de art. 60 alin. (2) CPC, nu împiedică depunerea acțiunii repetate (ex.: înaintarea acțiunii repetate privind desfacerea căsătoriei, privind decăderea din drepturile părintești).

c) aceasta este depusă de un organ, organizație sau o persoană în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unei alte persoane fără ca prezentul cod sau o altă lege să le delege dreptul adresării în judecată în acest scop;

Dispozițiile art. 7 alin. (2), art. 71, art. 73 CPC reglementează pornirea proceselor în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unor alte persoane.

Cadrul legislativ al Republicii Moldova conține un număr mare de legi speciale care acordă dreptul unui organ, unei organizații sau unei persoane de a se adresa în judecată în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unei alte persoane. De exemplu, Codul familiei stabilește acest drept în persoana părintelui, tutorului, curatorului și a altor persoane. La fel, Codul civil, Codul navigației maritime comerciale, Legea sindicatelor, Legea insolvenței, Legea cu privire la mediere, Legea privind protecția consumatorului, Codul muncii, art. 349, Codul electoral etc. ***Deci, în funcție de natura juridică a litigiului, de drept material și de alte temeiuri se determină persoanele în drept de a se adresa cu cerere în instanța de judecată în acest scop.***

Se reține că, conform art. 66 alin. (4) Cod electoral, contestația concurentului electoral nu poate fi depusă de către membrul consiliului electoral respectiv, **dar poate fi depusă de reprezentantul concurentului electoral în organul electoral respectiv sau de o persoană împuternicită de concurentul electoral prin procură.**

În conformitate cu art. 71 alin. (1) CPC, procurorul participă la judecarea pricinilor civile în primă instanță în calitate de participant la proces dacă el însuși l-a pornit în condițiile legii, iar alin. (3) al acestui articol prevede că procurorul este în drept să adreseze în judecată o acțiune sau o cerere în apărarea drepturilor și intereselor statului și ale societății.

La depunerea cererii de chemare în judecată de către procuror în interesele statului, societății, în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale

persoanei, întru justificarea participării procurorului în procesul civil, avînd în vedere că, potrivit **principiului specialității**, participarea procurorului în procesele civile și administrative ar trebui să fie limitată și să aibă totdeauna un scop temeinic și care să poată fi stabilit, este necesar ca în cererea de chemare în judecată să fie indicat expres care sînt interesele celor în numele cărora este înaintată cererea, dreptul care se pretinde a fi violat, inclusiv trimiterea la norma actului legislativ ce delegă dreptul procurorului de a se adresa în instanța judecătorească în acest scop (a se vedea Recomandarea CSJ nr. 40 *referitoare la practica judiciară privind participarea procurorului în pricinile civile în temeiul art. 71 alin. (3) CPC*).

Procurorul poate înainta acțiune din oficiu în cazurile prevăzute de dispozițiile art.71 alin.(3) CPC cu privire la apărarea drepturilor și intereselor statului și ale societății, art.31, 42, 53, 68 alin. (2), 94 alin.(5) Codul familiei, art.302 CPC.

La cererea unei persoane cu capacitate deplină de exercițiu pe motiv de imposibilitate a acesteia de a depune de una singură cererea de chemare în judecată (din motive de sănătate, alte motive întemeiate), procurorul poate porni procesul civil în apărarea intereselor legitime ale persoanei date, în cerere indicîndu-se, în mod obligatoriu, motivul pentru care persoana respectivă este în imposibilitate de a depune cererea.

La înaintarea acțiunii de către procuror în interesul unei persoane incapabile, procurorul anexează hotărîrea instanței de judecată rămasă definitivă privind declararea persoanei incapabile în temeiul art.24 Cod civil și alte acte necesare.

Deci, procurorul poate fi participant la judecarea acelor pricini civile care au fost pornite la cererea sa în condițiile art.71 CPC, avînd toate drepturile și obligațiile procedurale de reclamant, cu excepția dreptului de a încheia tranzacție și a obligației de a achita cheltuielile de judecată (art. 72 CPC).

În context se mai reține că, în cazul în care persoana în ale cărei interese este pornit procesul, în conformitate cu art.7 alin.(2), art.72 alin.(2) și art.73 alin.(3), nu susține pretențiile înaintate, nu solicită să intervină în proces în calitate de reclamant, instanța judecătorească va dispune scoaterea cererii de pe rol în temeiul art. 267 lit. i) CPC.

d) există o hotărîre a judecății arbitrale, obligatorie pentru părți, cu privire la litigiul dintre aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri, cu excepția cazurilor în care judecata a respins cererea de eliberare a titlului de executare silită a hotărîrii judecății arbitrale sau a desființat hotărîrea arbitrală;

Includerea acestei norme ca temei de refuz în primirea cererii de chemare în judecată se justifică prin aceea că, va fi lipsită de sens orice hotărîre a judecății arbitrale, în cazul în care reclamantul care nu este de acord cu soluția acesteia, va putea iniția o acțiune identică în instanța de drept comun.

În cazul în care la momentul depunerii cererii de chemare în judecată nu este pronunțată hotărîrea judecății arbitrale, judecătorul va dispune restituirea cererii în temeiul art. 170 alin. (1) lit. g) CPC.

e) reclamantului și/sau pîrîtului îi lipsește capacitatea de folosință, cu excepția cazurilor prevăzute la art.59 alin.(2).

În ceea ce privește refuzul în primirea cererii în temeiul dat se reține că, refuzând primirea cererii depuse împotriva unei persoane juridice sau depusă de o persoană juridică pe motiv că acesteia îi lipsește capacitatea de folosință (art. 57 CPC), se va ține cont de prevederile art. 60 alin. (1) Cod civil, potrivit cărora capacitatea de folosință a persoanei juridice se dobândește la data înregistrării de stat și încetează la data radierii ei din registrul de stat în modul și în termenele prevăzute de lege (art.99 Cod civil).

Prin registrul de stat se are în vedere registrul organului care a înregistrat persoana juridică. Organul înregistrării de stat este Î.S. „Camera Înregistrării de Stat” prin intermediul oficiilor sale teritoriale (art. 35 din Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali).

Conform art.34 alin. (3) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, întreprinderea se consideră lichidată din momentul radierii ei din Registrul de stat al întreprinderilor, iar conform art. 25 alin. (2) din Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, persoana juridică se consideră lichidată din momentul adoptării deciziei de radiere din Registrul de stat, precum și alte registre (ex.: registrul de stat al organizațiilor necomerciale).

7. Dacă temeiurile de refuz în primirea cererii au fost stabilite după pornirea procesului, instanța în conformitate cu art. 265 lit. a), b), e), g) și h) CPC, va dispune încetarea procesului.

8. Un alt temei de refuz în primirea cererii de chemare în judecată îl va constitui cazul prevăzut de art. 459 alin. (4) CPC, potrivit căruia instanța sesizată verifică din oficiu competența sa de a soluționa pricina cu element de extraneitate și, în cazul în care constată că nu este competentă nici ea și nici o altă instanță a Republicii Moldova, respinge cererea.

Luînd în considerație faptul că judecătorul stabilește competența în faza primirii cererii de chemare în judecată, deși, în textul acestui alineat se utilizează termenul „**respinge**”, care este echivalentul termenului „**a refuza**”, judecătorul în cazul în care constată ***că instanța nu este competentă nici ea și nici o altă instanță a Republicii Moldova să soluționeze pricina cu element de extraneitate***, printr-o încheiere susceptibilă de recurs, cu referire la art. 459 alin. (4) CPC, va refuza în primirea cererii.

9. În decursul a 5 zile de la data repartizării cererii de chemare în judecată, judecătorul dispune, printr-o încheiere motivată, refuzul de primire a cererii și remite reclamantului încheierea și cererea cu toate documentele anexate. Încheierea poate fi atacată cu recurs (art. 169 alin. (2) CPC), originalul încheierii cu copiile de pe actele prezentate rămânînd în instanța de judecată.

Refuzul judecătorului de a primi cererea de chemare în judecată exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant, cu aceeași acțiune împotriva aceluiași pîrît, cu același obiect și aceleași temeiuri (169 alin. (3) CPC).

Temeiurile de restituire a cererii de chemare în judecată

10. Restituirea cererii de chemare în judecată se efectuează de către judecător în temeiurile arătate la art.170 alin. (1) CPC, precum și în alte cazuri indicate în lege (ex.: potrivit art.297 alin. (2) CPC, cererea privind declararea persoanei dispărute fără urmă sau decedate, depusă pînă la expirarea termenelor stabilite la art.49 și art.52 Cod civil, se restituie petiționarului fără examinare).

11. În conformitate cu art. 170 alin. (1) CPC, judecătorul restituie cererea de chemare în judecată dacă:

a) reclamantul nu a respectat procedura de soluționare prealabilă a pricinii pe calea extrajudiciară, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de pricini sau de contractul părților;

În sensul acestei dispoziții, neprezentarea de către reclamant a dovezilor care să confirme că acesta a respectat procedura de soluționare prealabilă a pricinii pe cale extrajudiciară, prevăzută de lege, pentru categoria respectivă de pricini sau de contractul părților, constituie temei de restituire a cererii.

Nerespectarea acestei proceduri de către reclamant, ce are ca consecință restituirea cererii de chemare în judecată în temeiul art. 170 alin. (1) lit. a) CPC, vorbește despre lipsa unei condiții necesare pentru realizarea dreptului la acțiune, deoarece în prezent respectarea acestei condiții este impusă de un număr mare de acte normative.

Soluționarea prealabilă pe cale extrajudiciară este prevăzută, de exemplu, de art.14 din Legea contenciosului administrativ.

Reclamație obligatorie este prevăzută și în raporturile juridice izvorîte din contractul de transport. În cazul nerespectării obligațiilor contractuale, părțile sînt obligate să înainteze în prealabil o reclamație în temeiul prevederilor art.1020 Cod civil, art.155 din Codul transportului feroviar, art.383 din Codul navigației maritime comerciale.

Încă o modalitate de depunere a reclamațiilor este prevăzută de art. 34 din Legea poștei.

Obligativitatea soluționării prealabile pe cale extrajudiciară este reglementată și de prevederile Codului muncii prin prisma art. 332, 357- 360.

În cazul în care pentru un anumit litigiu este necesară îndeplinirea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară, potrivit lit. h) a alin. (2) din art. 166 CPC, reclamantul, în cererea de chemare în judecată, va face mențiunile corespunzătoare despre respectarea acesteia.

După indicarea unor astfel de date în cerere, reclamantul, în conformitate cu art. 167 alin. (1) lit. d) CPC, trebuie să anexeze la ea documentul care să confirme respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului.

b) instanța nu este competentă să judece pricina;

Restituind cererea de chemare în judecată pe motiv că instanța nu este competentă să judece pricina, judecătorul în încheierea privind restituirea cererii de

chemare în judecată va indica, în mod obligatoriu, în care instanță urmează să se adreseze persoana interesată (art. 170 alin. (2) CPC).

La determinarea competenței, judecătorul se va conduce de prevederile art.33, 33¹, 35, 37¹, 38, 39, 40 CPC, dacă legea nu prevede altfel.

Totodată, judecătorul la determinarea competenței instanței va ține cont de prevederile art. 459-462 CPC, care reglementează competența instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în procesele cu element de extraneitate, avînd în vedere prevederile art. 459 alin. (2) CPC, potrivit cărora competența instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în judecarea pricinilor civile cu element de extraneitate se determină conform dispozițiilor cap. IV, dacă capitolul XLI nu prevede altfel.

Cererea pusă pe rolul instanței de judecată cu respectarea regulilor de competență va fi examinată de instanța în cauză, chiar dacă ulterior aceasta a devenit de competența unei alte instanțe (art. 43 alin. (1) CPC). Strămutarea pricinii se admite numai în cazurile prevăzute la alin. (2) din art. 43 CPC.

c) cererea a fost depusă de o persoană incapabilă;

Avînd în vedere prevederile art. 170 alin. (1) lit. c) CPC, cererea de chemare în judecată nu poate fi depusă de o persoană incapabilă. Restituirea cererii de chemare în judecată în temeiul dispoziției enunțate poate avea loc numai ca urmare a stabilirii acestei circumstanțe.

Capacitatea de exercițiu a drepturilor procedurale civile este reglementată prin prisma art. 58 CPC și este caracterizată prin două elemente:

- atingerea vârstei necesare;
- starea sănătății.

Dacă la stabilirea capacității de exercițiu în privința minorilor, judecătorul se va conduce de regulile generale conținute în Codul civil, apoi în ceea ce privește capacitatea de exercițiu a persoanelor care au atins majoratul, incapacitatea persoanei interesate poate fi stabilită doar în cazul existenței unei hotărîri judecătorești privind declararea acesteia ca incapabilă, conform art. 24 Cod civil, art. 302-307 CPC.

Dacă faptul depunerii cererii de chemare în judecată de către o persoană incapabilă s-a stabilit după punerea cererii pe rol, instanța judecătorească, în temeiul art. 267 lit. b) CPC, va dispune scoaterea acesteia de pe rol.

d) soțul a înaintat acțiunea de desfacere a căsătoriei fără consimțămîntul soției, în timpul sarcinii sau în primul an de la nașterea copilului;

Prevederile acestei dispoziții instituie regula, potrivit căreia, dacă la înaintarea acțiunii, judecătorul a stabilit că soțul a înaintat acțiunea de desfacere a căsătoriei fără consimțămîntul soției, în timpul sarcinii sau în primul an de la nașterea copilului, va dispune restituirea cererii în acest temei, avînd în vedere că însuși prevederile Codului familiei interzice desfacerea căsătoriei în aceste situații, indiferent dacă soțul este tatăl biologic al copilului sau nu.

Dacă soția își dă acordul pentru desfacerea căsătoriei în situațiile arătate, acest acord trebuie să fie exprimat în scris.

Dacă acest temei a fost stabilit după punerea cererii pe rol, instanța judecătorească, în temeiul art. 267 lit. h) CPC, va dispune scoaterea acesteia de pe rol.

e) cererea nu este semnată ori este semnată de o persoană neîmputernicită de a o semna ori este semnată fără a se indica funcția semnatarului;

Cererea de chemare în judecată în sensul acestei norme urmează a fi semnată personal de către reclamant sau de către persoana împuternicită de a o semna.

În conformitate cu modificările operate la art. 75 CPC, prin Legea nr. 102 din 28.05.2010, în procesul civil persoanele fizice își pot apăra interesele personal, prin avocat sau avocat stagiar.

Potrivit art. 60 alin. (2) din Legea cu privire la avocatură, art. 80 alin. (7) CPC, împuternicirile avocatului și ale avocatului stagiar se confirmă prin mandat, care în sensul alin. (1) din art. 60 din Legea cu privire la avocatură se eliberează în baza unui contract de asistență juridică, încheiat în formă scrisă. În acest sens, împuternicirile avocatului, avocatului stagiar fie că este acesta reprezentant al persoanei juridice, fie că al persoanei fizice, se atestă doar prin mandat.

Conform regulii generale, persoana juridică dobândește drepturi civile și își asumă obligații civile prin lege, prin alte acte normative sau prin actele lor de constituire. Deci, pentru a fi stabilit dacă persoana concretă este în drept să semneze cererea de chemare în judecată din numele persoanei juridice urmează să se constate dacă aceasta este împuternicită în condițiile legii, ținând cont de faptul că procesele persoanelor juridice se susțin în instanță de judecată de către organele lor de administrare, care acționează în limitele împuternicirilor atribuite prin lege, prin alte acte normative sau prin actele lor de constituire, precum și de către alți angajați împuterniciți ai persoanei juridice, de către avocați sau avocați stagiaari.

În conformitate cu art. 80 alin. (1) și (3) CPC, împuternicirile reprezentantului persoanei juridice trebuie să fie formulate într-o procură, eliberată și legalizată în modul stabilit de lege. Procurile se eliberează în numele persoanei juridice cu contrasemnătura administratorului ei sau a unei alte persoane împuternicite, adevărite prin acte de constituire și sigilate cu ștampila acestei organizații.

În contextul celor arătate se menționează că, în conformitate cu art. 81 CPC, *împuternicirile de reprezentare de a semna cererea și/sau de a o depune în judecată* (precum și alte împuterniciri prevăzute de această normă) trebuie menționate expres, sub sancțiunea nulității, în procura eliberată reprezentantului persoanei juridice sau în mandatul eliberat avocatului. În caz contrar, se va considera că cererea nu întrunește exigențele prevăzute de lege și se va restitui în temeiul art. 170 alin. (1) lit. e) sau f) CPC.

Ținând cont de dispozițiile Hotărârii Guvernului nr. 158 din 28.02.2013 cu privire la aprobarea formularului și modului de utilizare a mandatului avocatului și al avocatului stagiar, pe versoul mandatului avocatului sau avocatului stagiar trebuie aplicată, pe lângă împuternicirile din art. 81 CPC, doar semnătura clientului. Astfel, nu constituie temei de restituire a cererii neaplicarea pe lângă semnătură a numelui, prenumelui, iar în cazul persoanei juridice și a funcției pe care o ocupă.

f) cererea a fost depusă în numele persoanei interesate de către o persoană neîmputernicită de a porni și a susține procesul;

Avînd în vedere dispozițiile art. 75 CPC care specifică faptul că, în procesul civil, persoanele fizice își pot apăra interesele personal, **prin avocat** sau avocat stagiar, se menționează că legislația procesuală, în cazul în care o persoană fizică sau juridică este în imposibilitate de a-și apăra drepturile personal sau prin intermediul angajaților împuterniciți în cazul persoanelor juridice, acordă **doar** avocatului sau avocatului stagiar împuterniciri de a fi reprezentant în procesul civil, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. Însă, legea procesuală nu conține dispoziții care ar interzice sau ar reglementa transmiterea acestor împuterniciri avocatului prin reprezentant, luîndu-se în considerație prevederile art. 80 alin. (7) CPC, art. 60 alin. (1), (2) din Legea cu privire la avocatură, în sensul căroră, împuternicirile avocatului se confirmă printr-un mandat precedat de încheierea unui contract de asistență juridică. (Recomandarea CSJ nr. 22 *privind unele aspecte ale reprezentării în procesul civil*).

Articolul 80 CPC indică doar actele prin care urmează să fie formulate împuternicirile: procura și mandatul.

În cazul în care legea procesuală nu conține reglementări exprese de asistență juridică prin reprezentant, contract care, în sensul art. 679 alin. (1) și (2) Cod civil, este o manifestare de voință a părților, limitarea persoanei de a încheia acest contract prin reprezentant poate fi considerată ca o violare a art. 6 CEDO – *îngrădirea dreptului unei persoane interesate la un tribunal efectiv*, deoarece legislația în vigoare acordă și nu interzice posibilitatea manifestării de voință a persoanei prin împuternicirea unui reprezentant (ex.: art. 1030 Cod civil).

Relevant situației date fiind și art. 5 alin. (2) CPC, potrivit căruia nici unei persoane nu i se poate refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare.

Potrivit jurisprudenței CEDO, statul poartă răspundere pentru calitatea asistenței juridice.

Deci, în acest sens, nu poate fi justificată restituirea cererii de chemare în judecată în temeiurile prevăzute de lit. e) și f) ale alin. (1) art. 170 CPC sau refuzul judecătorului să primească cererea în temeiul art. 169 alin. (1) lit. c) CPC, în cazul în care mandatul avocatului a fost semnat de un reprezentant împuternicit, în baza procurii, de a încheia un contract de asistență juridică cu un avocat sau avocat stagiar.

g) la aceeași instanță sau la o alta, se află în judecată un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri;

Cazurile în care se restituie cererea de chemare în judecată în acest temei sînt foarte rare, deoarece judecătorul din motive obiective nu poate să cunoască despre faptul că la aceeași instanță sau la o alta, se află în judecată un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și avînd aceleași temeiuri. De regulă, reclamantul trece sub tăcere acest fapt, iar pîrîtul la această etapă a procesului nu se citează și nu cunoaște despre faptul depunerii cererii de chemare în judecată. Totuși, dacă

judecătorului îi devin cunoscute aceste circumstanțe, la această etapă a procesului, va dispune restituirea cererii în temeiul dat.

i) reclamantul își retrage cererea înainte de emiterea încheierii privind intentarea procesului.

Dreptul reclamantului de a-și retrage cererea de chemare în judecată rezultă din unul din principiile fundamentale ale procesului civil, și anume, din principiul disponibilității. Actul retragerii cererii de chemare în judecată nu trebuie de confundat cu actul renunțării la acțiune, ultimul excluzând posibilitatea de o nouă adresare în judecată a aceleiași părți cu privire la același obiect și pe aceleași temeiuri.

Ținând cont de dispozițiile art. 72 alin. (1), art. 73 alin. (3) CPC, se concluzionează că atât procurorul, cât și persoanele enumerate de art. 73, sînt în drept să-și retragă acțiunea înaintată în interesul reclamantului.

12. În cazul în care persoana interesată a depus personal cererea de chemare în judecată, dar reprezentantul acesteia, prezentîndu-se în instanța de judecată pentru a susține procesul, nu a prezentat actele ce-i confirmă împuternicirile, acesta nu va fi admis să participe în proces.

Dacă faptul depunerii cererii de chemare în judecată în numele persoanei interesate de către o persoană neîmputernicită a fost depistat după punerea cererii pe rol, instanța de judecată va scoate cererea de pe rol în temeiul art. 267 lit. c) CPC.

13. Un factor important ce urmează a fi evidențiat ține de coparticiparea procesuală obligatorie prevăzută de art. 62 CPC.

Alineatul (4) al acestui articol stabilește că, coparticipanții pot încredința reprezentarea lor în proces unuia sau mai multor coparticipanți. Însă după cum reiese din prevederile alin. (1) lit. a) și b) din articolul dat, doar în cazul în care:

- obiectul litigiului îl constituie drepturile și obligațiile comune ale mai multor reclamanți sau pîrîți;
- drepturile și obligațiile reclamanților sau pîrîților decurg din aceleași temeiuri de fapt sau de drept.

Coparticipantul-representant va confirma împuternicirile speciale prevăzute în art. 81 CPC printr-o procură autenticată la notar, iar împuternicirile generale prin cereri scrise semnate de coparticipantul sau coparticipanții reprezentanți.

În cazul în care cererea privind împuternicirile generale a fost depusă pînă la începerea dezbaterilor judiciare, judecătorul va admite cererea în baza unei încheieri nesusceptibile cu recurs. Iar dacă cererea a fost depusă în procesul dezbaterilor judiciare, o astfel de încheiere, prin prisma art. 269 alin. (2) CPC, se consemnează în procesul-verbal al ședinței de judecată.

Spre deosebire de coparticiparea obligatorie, în cazul coparticipării facultative prevăzute de art. 63 CPC, nu se admite încredințarea reprezentării în proces, deoarece, după cum rezultă din alin. (1) al acestui articol, lipsesc condițiile enumerate de art. 62 alin. (1) CPC, iar în conformitate cu alin. (1¹) al art. 63 CPC,

fiecare coreclamant sau copârît participă în proces în mod independent față de ceilalți coparticipanți.

14. Judecătorul dispune restituirea cererii de chemare în judecată printr-o încheiere motivată susceptibilă cu recurs, cu excepția cazurilor prevăzute la lit. d), e) și f) ale alin. (1) din art. 170 CPC, în decursul a 5 zile de la data repartizării cererii și remite reclamantului încheierea și cererea cu toate documentele anexate.

Restituirea cererii de chemare în judecată nu exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant, cu aceeași acțiune, împotriva aceluiași pârît, cu același obiect și aceleași temeiuri dacă reclamantul a lichidat încălcările.

Cazurile în care nu se dă curs cererii

15. Prevederile art. 166 alin. (2) CPC enumeră elementele necesare care urmează a fi indicate în cererea de chemare în judecată, acestea fiind:

a) instanța căreia îi este adresată;

Indicarea concretă, în cererea de chemare în judecată, a instanței căreia îi este adresată cererea de chemare în judecată se va face ținându-se cont de competența instanțelor judecătorești stabilită de Capitolul IV al Codului de procedură civilă.

b) numele sau denumirea reclamantului, domiciliul ori sediul lui; dacă reclamantul este o persoană juridică, datele bancare, codul fiscal, numele reprezentantului și adresa lui, în cazul în care cererea se depune de reprezentant;

La verificarea exigențelor, referitoare atât la numele sau denumirea reclamantului, cât și a pârîtului, domiciliului ori sediului acestora, se va ține cont de faptul că elementele arătate sînt de o importanță incontestabilă, deoarece sînt de natură să identifice părțile între care urmează să se desfășoare întregul procesul civil. Fără indicarea și identificarea părților, exercitarea acțiunii civile este de neconceput. Părțile sînt elementele indispensabile ale acțiunii civile. Fără identificarea corectă a acestora nu este posibilă constituirea raporturilor procesuale, respectiv legea procesului, de vreme ce lipsesc elementele necesare pentru citarea părților. Indicarea acestor elemente fiind necesară și pentru citarea legală a acestora.

Așadar, reclamantul – persoană fizică, urmează să indice în cererea de chemare în judecată numele, prenumele în conformitate cu datele din buletinul de identitate.

Pentru stabilirea identității reclamantului, la cererea de chemare în judecată urmează a fi anexată copia actului de identitate a acestuia.

Domiciliul persoanei fizice este locul unde acesta își are locuința statornică sau principală (art. 30 Cod civil).

Denumirea reclamantului - persoană juridică este indicată în strictă conformitate cu actele de constituire.

Conform art. 67 din Codul civil, persoana juridică are un sediu, indicat în actele de constituire. Persoana juridică este obligată să publice un aviz în

„Monitorul Oficial al Republicii Moldova” despre modificarea sediului sub sancțiunea plății de daune-interese. La fel, în cazul persoanei juridice se vor indica, în mod obligatoriu, datele bancare, codul fiscal, numele reprezentantului și adresa lui, în cazul în care cererea se depune de reprezentant.

c) numele sau denumirea pîrîtului, domiciliul ori sediul lui;

Indicarea acestor elemente sînt analogice celor referitoare la reclamant.

Totodată se reține că, deși, conținutul art. 166 alin. (2) CPC, nu conține reguli în privința altor participanți la proces (ex.: intervenienți principali sau accesorii), datele în privința acestora se vor indica prin analogia regulii stabilite pentru reclamant și pîrît, dacă aceștia intervin în proces ca urmare a indicării lor în cererea de chemare în judecată.

Suplimentar se reține că, adeseori, procesul civil poate fi constituit, chiar de la inițierea sa, dintr-o pluralitate de părți (se are în vedere cazul coparticipării active, pasive sau mixte). În aceste cazuri este obligatorie indicarea numelui, prenumelui, domiciliului în cazul persoanelor fizice sau a denumirii, sediului în cazul persoanelor juridice, în privința tuturor părților din proces.

b¹) numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale reclamantului;

c¹) numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale pîrîtului, în cazul în care reclamantul dispune de aceste date;

c²) numele, prenumele, adresa, numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale reprezentantului reclamantului;

Indicarea elementelor conținute la lit. b¹), c¹), c²) ale alin. (2) din art. 166 CPC - numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale reclamantului, pîrîtului sau reprezentantului reclamantului vor fi efectuate doar în cazul în care aceștia dispun realmente de aceste date. Instanțele de judecată urmează la această fază să evite emiterea încheierilor de a nu da curs cererilor pentru simplul fapt că reclamantul sau, după caz, reprezentantul său nu a indicat în cerere asemenea elemente.

Totodată, avînd în vedere dispozițiile lit.c²) a alin. (2) din art. 166 CPC, precum că în cerere se arăta numele, prenumele, adresa, numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale reprezentantului reclamantului se menționează că cererea poate fi introdusă și prin reprezentant împuternicit special. În cazul în care cererea este introdusă de reprezentantul titularului dreptului, deoarece trebuie să existe identitate între numele celui care o introduce și cel care o semnează, se va menționa că cererea este introdusă în numele titularului dreptului, cererea fiind semnată de către reprezentant. Astfel, prezumîndu-se că reclamantul a introdus cererea în nume propriu.

La cerere se va anexa actele ce legalizează împuternicirile reprezentantului, întocmite în conformitate cu legislația procedurală.

d) esența încălcării sau a pericolului de încălcare a drepturilor, libertăților sau intereselor legitime ale reclamantului, pretențiile lui;

În ceea ce privește indicarea în cererea de chemare în judecată a esenței încălcării sau a pericolului de încălcare a drepturilor, libertăților sau intereselor

legitime ale reclamantului, pretențiile lui, se menționează că aceste mențiuni se fac în denumirea cererii, în care se indică pe scurt obiectul. De exemplu: desfacerea căsătoriei, restituirea împrumutului, decăderea din drepturile părintești, împărțirea bunurilor etc.

Totodată, se reține că, potrivit alin. (6) din art. 166 CPC, cererea de chemare în judecată se va considera valabilă făcută chiar dacă poartă o denumire incorectă.

În acest sens, nu va constitui temei de a nu da curs cererii sau de restituire a cererii de chemare în judecată, ținându-se cont prevederile art. 166 alin. (6) CPC, doar simpla formalitate – cererea de chemare în judecată poartă o denumire incorectă.

e) circumstanțele de fapt și de drept pe care reclamantul își întemeiază pretențiile și probele de care acesta dispune în momentul depunerii cererii;

Indicarea în cererea de chemare în judecată a circumstanțelor de fapt și de drept pe care reclamantul își întemeiază pretențiile, demonstrarea probelor care confirmă circumstanțele, contribuie la determinarea cadrului în care se va desfășura întreaga activitate de soluționare a litigiului.

Determinarea elementelor menționate este importantă pentru ca instanța de judecată să aibă posibilitatea de a cunoaște toate împrejurările relevante pe care se sprijină pretențiile deduse în justiție.

Indicarea motivelor de fapt constă într-o prezentare sintetică, clară și precisă a acelor împrejurări faptice care constituie izvorul material al pretențiilor deduse în justiție.

Motivarea de fapt a cererii va fi însoțită și de motivarea de drept, adică reclamantul va indica temeiul juridic al acesteia. Nu este necesar ca reclamantul să indice anumite texte din lege, pe care se întemeiază cererea, deoarece judecătorul, cu ajutorul obiectului și a motivelor de fapt, urmează să facă această încadrare. E suficient să se arate că cererea are temeiul juridic într-o normă din legislația în vigoare. În cererea de chemare în judecată va trebui să se arate probele a căror administrare se solicită.

Arătarea dovezilor pe care se sprijină cererea de chemare în judecată urmărește un dublu scop: să confere instanței posibilitatea de a proceda la administrarea probelor fără a se târăgăna judecarea procesului și să pună părțile într-o poziție de egalitate juridică.

În acest sens, se reține că în art. 167 alin. (1) lit. a) și c) CPC coroborat cu lit. i) a alin. (2) din art. 166 CPC se indică în mod expres că, la cerere urmează să se anexeze copii de pe înscrisuri, documente care certifică circumstanțele pe care reclamantul își întemeiază pretențiile și copiile de pe aceste documente etc.

Totodată, în conformitate cu art. 166 alin. (3), art. 167 alin. (2) CPC, cererea de chemare în judecată poate cuprinde alte date și, totodată, pot fi anexate la ea alte documente importante pentru soluționarea pricinii, precum și demersurile reclamantului.

f) pretențiile reclamantului către pârît;

Indicarea pretențiilor reclamantului către pârît definește obiectul cererii de chemare în judecată.

Obiectul cererii de chemare în judecată este un element esențial de individualizare a acțiunii.

Pentru a fi valabil, obiectul cererii trebuie să îndeplinească anumite cerințe:

- să fie licit, adică să nu contravină legii;
- să fie posibil, astfel încât instanța, obligându-l pe pârît la executare, acesta să-l poată realiza.

Stabilirea cu exactitate a obiectului cererii este importantă și prin aceea că instanța nu va depăși limitele stabilite de reclamant, în sensul că, în conformitate cu art. 240 alin. (3) CPC, instanța judecătorească adoptă hotărîrea în limitele pretențiilor înaintate de reclamant, și că poate ajuta la determinarea competenței instanței (ex.: în cazul acțiunilor imobiliare, art. 40 CPC).

Este de menționat că legislația în vigoare, prin prisma alin. (4) al art. 166 CPC, admite formularea în cererea de chemare în judecată a mai multor pretenții, conexe prin temeiurile apariției sau prin probe.

g) valoarea acțiunii, dacă aceasta poate fi evaluată;

Această dispoziție impune indicarea valorii acțiunii, dacă aceasta poate fi evaluată, avîndu-se în vedere acțiunile patrimoniale și orice alte cereri care ar putea fi evaluate pecuniar în scopul determinării corecte a taxei de stat.

În conformitate cu art. 83 alin. (2) CPC, în acțiunile patrimoniale, taxa de stat se determină în funcție de caracterul și valoarea acțiunii, iar în acțiunile nepatrimoniale și în alte cazuri prevăzute de lege, în proporții fixe, conform Legii taxei de stat.

În sensul art. 84 CPC, se impune cu taxă de stat fiecare cerere de chemare în judecată (inițială și reconvențională), cererea intervenientului principal, cererea vizînd pricinile cu procedură specială, cererea de eliberare a ordonanței judecătorești, cererea de declarare a insolvabilității, cererea de eliberare a titlului executoriu privind executarea hotărîrilor arbitrale.

Totodată, se va avea în vedere că prevederile art. 85 CPC indică pricinile civile pentru a căror judecare este prevăzută scutirea reclamantului de la taxa de stat.

În acest aspect, se reține că lipsa dovezii de plată a taxei de stat la cererea de chemare în judecată sau achitarea parțială a taxei de stat constituie temei de restituire a cererii în temeiul art. 171 alin. (2) CPC, în cazul în care reclamantul nu a achitat taxa de stat în mărimea specificată de către instanța de judecată în cuprinsul încheierii prin care a fost fixat un termen rezonabil pentru achitarea acesteia.

La cererea uneia sau ambelor părți, ținînd cont de situația materială, în conformitate cu art. 86 CPC, instanța poate amîna sau eșalona plata taxei de stat.

Termenul de amînare sau eșalonare a achitării taxei de stat nu poate depăși momentul retragerii instanței pentru deliberarea hotărîrii.

Este necesar de a distinge situația prevăzută de art. 86 CPC de cea prevăzută de art. 168 alin. (2) CPC, art. 171 alin. (1) CPC, în sens că termenul acordat nu poate depăși momentul de începere a dezbaterilor judiciare.

În cazul neachitării taxei de stat în condițiile art. 86 CPC, aplicabilă este dispoziția art. 267 lit. k) CPC, instanța va dispune scoaterea cererii de pe rol.

(a se vedea vizavi de acest punct Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție din 28.06.2004, nr. 25 „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației despre încasarea cheltuielilor de judecată în cauzele civile”)

h) date despre respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară dacă pentru un astfel de litigiu îndeplinirea procedurii este prevăzută de lege sau de contractul părților;

Această cerință indică la faptul că, în cazul în care pentru un astfel de litigiu legea sau contractul părților prevede procedura de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară, reclamantul este obligat să indice despre faptul respectării acestei proceduri, fiind anexate în acest sens înscrisurile prin care se confirmă acest fapt.

i) documentele anexate la cerere.

Documentele care urmează să fie anexate la cererea de chemare în judecată sînt arătate în art. 167 CPC. În mod obligatoriu, în dependență de caz, la cererea de chemare în judecată se vor anexa actele prevăzute de alin. (1) al acestui articol. Respectiv, în cuprinsul cererii de chemare în judecată se vor face mențiunile corespunzătoare despre anexarea actelor.

În conformitate cu alin. (2) al acestui articol, la cererea de chemare în judecată pot fi anexate și alte documente și demersuri.

Dacă înscrisurile sunt făcute într-o limbă străină, instanța, în mod obligatoriu, dispune prezentarea traducerii lor în modul stabilit de lege.

16. Prin prisma celor arătate și în conformitate cu art. 168 alin. (2) CPC, în situația în care cererea de chemare în judecată nu întrunește exigențele prevăzute de art. 166, 167 alin. (1) lit. a), b), c) și e) CPC, urmează să fie aplicate prevederile art. 171 alin. (1) CPC.

În acest caz, judecătorul, în cel mult 5 zile de la repartizarea cererii, va emite o încheiere motivată, nesusceptibilă cu recurs, pentru a nu se da curs cererii, comunicînd persoanei care a depus cererea acest fapt de încălcare și acordîndu-i un termen rezonabil pentru lichidarea neajunsurilor.

Este de menționat că situația prevăzută de art. 166 alin. (2) lit. h), 167 alin. (1) lit. d) CPC nu cade sub incidența art. 171 alin. (1) CPC, deoarece nerespectarea procedurii prealabile de soluționare a litigiului pe cale extrajudiciară constituie temei de restituire imediată a cererii în conformitate cu art. 170 alin. (1) lit. a) CPC.

17. Durata termenului pentru înlăturarea neajunsurilor se determină individual, pentru fiecare caz, în funcție de caracterul neajunsurilor depistate și posibilitățile reale de înlăturare a acestora.

Se menționează că emiterea încheierii judecătorești de a nu da curs cererii de chemare în judecată, avînd în vedere caracterul nesusceptibil cu recurs a acesteia, nu poate fi privită ca un impediment în examinarea de mai departe a procesului și,

prin urmare, ca o încălcare a dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Această încheiere nu face imposibilă desfășurarea de mai departe a procesului, ci numai îl întrerupe pe o perioadă determinată de timp întru lichidarea neajunsurilor.

Distinct de cele arătate, se reține că Codul de procedură civilă nu enumeră printre elementele necesare cererii de chemare în judecată și data. O explicație a acestei omisiuni ar putea-o constitui împrejurarea că principalele consecințe sînt legate de data introducerii cererii.

18. Dacă persoana care a depus cererea îndeplinește în termen toate cerințele enumerate în încheierea judecătorului, cererea se consideră depusă la data prezentării inițiale în judecată. Aceasta fiind, sau data de pe plic în cazul cînd cererea a fost introdusă prin poștă, sau data înregistrării în cancelaria instanței de judecată în cazul cînd cererea este depusă de reclamant personal sau prin reprezentant. Plicul urmează a fi anexat la cererea de chemare în judecată.

În caz contrar, în conformitate cu art. 171 alin. (2) CPC, ea nu se consideră depusă și, împreună cu actele anexate, se restituie reclamantului, printr-o încheiere judecătorească motivată, ce poate fi atacată cu recurs, potrivit art. 425 CPC în termen de 15 zile din momentul pronunțării încheierii.

II. Pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare

Dispoziții generale

19. Judecătorul este în drept să înceapă dezbaterile judiciare doar după efectuarea tuturor actelor procedurale necesare pentru pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare prevăzute de Capitolul XIV, Titlul II, art. 183-191 CPC.

Pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare este o fază de sine stătătoare a procesului civil, a cărei sarcini constau în asigurarea unei judecăți juste și prompte a pricinii, și este obligatorie pentru orice pricină civilă (art. 183 CPC).

Instanțele de judecată vor ține cont de faptul că orișicare din sarcinile de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare, enumerate în art. 183 alin. (2) CPC, constituie un element obligatoriu al etapei respective și neîndeplinirea uneia din ele poate duce la tergiversarea nejustificată a procesului, precum și la săvîrșirea unor erori judiciare.

20. Realizarea efectivă a etapei de pregătire a pricinilor civile pentru dezbaterile judiciare constituie în sine o garanție reală întru realizarea sarcinii procedurii civile stabilite de art. 4 CPC.

Actele de procedură atît la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, cît și în celelalte faze ale procesului civil, au o importanță covîrșitoare în procesul civil, căci ele constituind cadrul legal al procesului, reflectă poziția și manifestarea de voință atît ale părților, cît și ale instanței de judecată.

21. Pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare cuprinde toate actele procesuale ale judecătorului și ale altor participanți la proces din momentul emiterii încheierii privind pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare (art. 184 CPC) pînă la emiterea încheierii prin care se fixează termenul de judecare a pricinii în ședință de judecată (art. 190 CPC).

Astfel, judecătorul este în drept să înceapă pregătirea pentru dezbateri judiciare numai după ce a fost intentat procesul civil și emisă încheierea despre acceptarea cererii de chemare în judecată în conformitate cu art. 168 alin. (4) CPC.

Nu se admite pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare fără declanșarea procesului civil și emiterea încheierii privind acceptarea cererii de chemare în judecată din considerentul că asemenea acțiuni sînt contrare prevederilor art. 184 CPC.

Potrivit dispozițiilor Capitolului XII, Titlul II CPC, prevederile art. 169 (refuzarea în primirea cererii), art. 170 (restituirea cererii de chemare în judecată), art. 171 (cazurile în care nu se dă curs cererii) CPC sînt aplicabile doar în faza de intentare a acțiunii. După finalizarea acestei etape a procesului civil, în faza de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare, aplicabilitatea dispozițiilor menționate nu este prevăzută.

22. În conformitate cu art. 184 CPC, în decursul a 5 zile de la data la care s-a dat curs cererii de chemare în judecată, judecătorul, în mod obligatoriu, va emite încheierea privind pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare, **cu enumerarea actelor ce urmează a fi efectuate pentru pregătirea pricinii și cu indicarea termenelor îndeplinirii lor.**

Asemenea încheiere se emite și în cazurile în care pricina a fost primită pe rol după casarea hotărîrii instanței de fond în ordine de apel sau recurs, cu remiterea pricinii spre rejudecare în prima instanță sau după reluarea procesului suspendat în conformitate cu dispozițiile art. 260-264 CPC.

În conformitate cu art. 370 din CPC, actele procedurale efectuate de instanță în faza pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare, la judecarea pricinilor în fond, trebuie realizate și la examinarea pricinilor în ordine de apel.

Încheierea privind pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare nu este susceptibilă de recurs.

23. În cadrul procesului civil, aplicînd-se principiul disponibilității, puterea de dispoziție a părților în îndeplinirea actelor de procedură este foarte largă. Reclamantul este stăpînul acțiunii și, în general, părțile pot renunța sau nu la îndeplinirea unor acte.

Cu toate acestea, legislația procedurală remarcă rolul activ al judecătorului în procesul civil, inclusiv la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare.

Rolul activ al judecătorului este un principiu care instituie regula, potrivit căreia, pentru aflarea adevărului în pricina cercetată, în desfășurarea procesului civil, *magistratul nu trebuie să adopte o poziție pasivă, să asiste neputincios la desfășurarea acestuia.*

Principalele aspecte sub care se manifestă rolul activ al judecătorului în procesul civil se disting prin dispoziția art. 9 CPC, care determină rolul dirigitor al instanțelor judecătorești în proces.

Din conținutul acestui articol, se observă că, de rînd cu alte acțiuni necesare pe care urmează să le întreprindă judecătorul în limitele legii, pentru aflarea adevărului, judecătorul, va pune în discuția părților și altor participanți la proces orice împrejurare de fapt sau de drept; va ordona, la solicitarea părților și altor participanți la proces, prezentarea de probe care să contribuie la adoptarea unei hotărîri legale și întemeiate.

Așadar, pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare include, în sine, un șir de acte procedurale ale judecătorului, care se află într-o corelație strînsă între ele.

Actele de procedură privind pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare reprezintă mijloacele juridice specifice puse de legiuitor la dispoziția instanței de judecată, prin prisma art. 185 CPC, întru realizarea sarcinilor etapei de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare stipulate de 183 alin. (2) CPC (ex.: precizarea legii care urmează a fi aplicată la caz, îndeplinirea diverselor acte procedurale prevăzute de legislație atît de instanța de judecată, cît și de participanții la proces, înaintarea demersurilor, trimiterea citațiilor etc.).

În dependență de categoria de pricinii, judecătorul, din oficiu, îndeplinește și alte acte și acțiuni procedurale în conformitate cu prevederile CPC și altor legi (ex.: art.22 din Legea contenciosului administrativ, art. 355 alin. (3) Codul muncii), procedura specială (art.290, 299, 304, 305, 316, 323, 324 CPC).

Precizarea legii care urmează a fi aplicată și determinarea raporturilor juridice dintre părți

24. La precizarea legii care urmează a fi aplicată și determinarea raporturilor juridice dintre părți se va avea în vedere că acestea urmează a fi stabilite ținînd cont de cumulul de date: obiectul și temeiurile acțiunii, obiecțiile pîrîtului, alte circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei. Adică, judecătorul, cu ajutorul obiectului și a motivelor de fapt, urmează să facă încadrarea, nefiind necesară indicarea de către reclamant a anumitor texte din lege, pe care se întemeiază cererea, ci fiind suficient să se arate că cererea are temeiul juridic într-o normă din legislația în vigoare. Circumstanțele date fiind determinante și pentru stabilirea raporturilor juridice dintre părți.

Deci, realizarea scopului menționat presupune activitatea intelectuală a judecătorului, în sens că judecătorul ia cunoștință de materialul prezentat, îl califică juridic și chibzuiește perspectiva de desfășurare a procesului.

Constatarea circumstanțelor care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii

25. În conformitate cu art. 118 alin. (3) CPC, circumstanțele care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii sînt determinate definitiv de instanța

judecătorească pornind de la pretențiile și obiecțiile părților și ale altor participanți la proces, precum și de la normele de drept material și procedural ce urmează a fi aplicate.

După cum se observă din textul de lege citat, determinarea de către instanța de judecată a circumstanțelor cazului pornesc de la pretențiile înaintate. Acest fapt prezumând nu altceva decât faptul determinării limitelor acțiunii, adică precizarea obiectului acesteia.

În conformitate cu art. 9 CPC, instanța judecătorească explică participanților la proces drepturile și obligațiile lor procesuale, le acordă sprijin în exercitarea drepturilor. În acest sens, judecătorul urmează să dea ajutor reclamantului în privința precizării cât mai clare a pretențiilor sale în cazul în care formulările reclamantului sunt improprii, ambigue și nu se poate determina exact obiectul cererii. La fel, instanța are sarcina, în baza rolului activ, să ceară părții să facă precizările necesare, să pună în discuția părților orice împrejurare de fapt sau de drept care duce la rezolvarea pricinii peste apărările și susținerile părților din acțiune, acțiunea reconvențională, referință etc., ținându-se cont de faptul că, în conformitate cu art. 240 alin. (3) CPC, instanța judecătorească adoptă hotărârea în limitele pretențiilor înaintate de reclamant. Pronunțarea hotărârii judecătorești contrar normei enunțate, constituie temei de casare prin intermediul căilor de atac.

În cazul în care părțile au o atitudine confuză în privința circumstanțelor care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii, judecătorul, în temeiul legii materiale care urmează a fi aplicată, va explica părților care circumstanțe au importanță pentru soluționarea pricinii și cui îi revine obligația de a le dovedi (*ex.: art. 118 alin. (1) CPC; 332 CPC; art. 24 alin. (3) din Legea contenciosului administrativ*).

Circumstanțele care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii sînt determinate, pornind de la obiecțiile părților și a altor participanți la proces. Însă, instanța de judecată nu va putea soluționa pricina dedusă judecății numai pe baza afirmațiilor părților. Aceștia trebuie să-și dovedească pretențiile prin probele pe care se solicită a fi administrate de instanță, pentru ca aceasta să-și facă pe deplin convingerea asupra litigiului respectiv.

Deci, rolul activ al judecătorului în procesul civil se manifestă prin lămurirea, îndrumarea sau sprijinul pe care judecătorul poate să-l dea părților și celorlalți participanți în procesul civil, în vederea exercitării de către aceștia a drepturilor și obligațiilor procesuale.

Prezentarea de probe

26. Administrarea probelor (dovezilor) reprezintă cel mai important și cel mai hotărâtor moment în derularea unui proces civil, deoarece numai pe baza probelor ce se administrează, judecătorul își formează convingerea cu privire la litigiul dedus judecății.

Probe în pricini civile sînt elementele de fapt, dobîndite în modul prevăzut de lege, care servesc la constatarea circumstanțelor ce justifică pretențiile și obiecțiile

părților, precum și a altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a pricinii (art. 117 alin. (1) CPC).

La realizarea scopului legat de prezentarea de probe, judecătorul va ține cont de specificul rolului său în procesul civil bazat pe principiul contradictorialității (art. 26 CPC).

Regula este că judecătorul reprezintă factorul de echilibru în „duelul judiciar”. Se poate întâmpla, însă, ca părțile să nu se afle pe poziții de adversitate. Chiar și în această ipoteză, părțile trebuie să beneficieze de posibilitatea exprimării punctului lor de vedere asupra chestiunilor deduse judecății.

27. Prin contradictorialitate se înțelege posibilitatea conferită de lege părților de a discuta și combate orice element de fapt sau de drept al procesului civil, indiferent dacă acesta a fost invocat de părți sau de instanță din oficiu. Acest principiu domină întreaga activitate de soluționare a litigiului. Exigența fundamentală a contradictorialității impune cerința ca nici o măsură să nu fie ordonată de instanță înainte ca aceasta să fie pusă în discuția contradictorie a părților.

Instanța trebuie să asigure părților posibilitatea de a-și susține și argumenta cererile, de a invoca probe, de a combate dovezile solicitate de adversari, de a ridica și combate excepțiile de procedură. În alți termeni, nici o măsură nu poate fi dispusă de instanță fără a le acorda părților dreptul de a se apăra.

Contradictorialitatea contribuie în practică și la realizarea altor principii procesuale. Astfel, ea oferă optime posibilități pentru aflarea adevărului și reprezintă în același timp o garanție a realizării dreptului la apărare și a egalității părților în fața autorităților judecătorești. Tocmai de aceea se consideră că instanțele judecătorești au ca din cele mai importante îndatoriri - de a conferi părților posibilitatea de a discuta în contradictoriu toate elementele de fapt și de drept ale cauzei.

28. Probele se adună și se prezintă de către părți și de alți participanți la proces (art. 119 alin. (1) CPC).

Din acest punct de vedere, judecătorul va explica acestora cui îi revine sarcina probației și pentru ce fapte și, totodată, va explica despre consecințele neadministrării probelor sau administrării defectuoase a acestora, având în vedere că neadministrarea probelor sau administrarea defectuoasă a acestora duce aproape întotdeauna la pierderea unui proces.

În același timp, judecătorul va preciza dacă se întâlnesc sau nu dificultăți în procesul de adunare a probelor, explicând părților că instanța poate contribui, la solicitarea părților și a altor participanți la proces, la adunarea și prezentarea probelor necesare.

29. Pertinența și admisibilitatea probelor prezentate de către părți și alți participanți la proces se verifică de către judecător prin prisma art. 121 și 122 CPC.

Judecătorul în toate cazurile va propune părților ca acestea să specifice circumstanțele care pot fi confirmate prin probele prezentate. Sunt inadmisibile probele care nu constituie mijloc de probațiune (ex.: proba cu martorii, conform art. 210 alin. (1), 211 alin. (1) Cod civil).

Dovezile (probele) nu pot fi folosite decât dacă îndeplinesc anumite condiții privitoare la legalitatea, verosimilitatea, relevanța și concludența lor. Prima regulă în administrarea probelor este aceea că dovezile trebuie administrate înainte de începerea dezbaterilor asupra fondului, iar a doua regulă este aceea că dovada și dovada contrarie vor fi administrate, pe cât e cu putință, în același timp. Aceste reguli fiind deduse din conținutul art. 183 alin. (2) CPC, care reglementează scopul pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare. Cu toate acestea, în conformitate cu art. 204 CPC, judecătorul poate să decidă acceptarea probelor în prima ședință de judecată dacă participanții la proces au fost în imposibilitate să le prezinte în termenul stabilit de instanță la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare. Dacă nu poate depune imediat contraprobe, partea adversă are dreptul să solicite amânarea procesului.

30. Pregătind pricina pentru dezbateri judiciare, judecătorul urmează să explice părților conținutul dispoziției alin. (3) din art. 131 CPC, potrivit căreia dacă partea obligată să dovedească afirmațiile sale deține, dar nu prezintă în judecată, probele necesare, instanța este în drept să-și întemeieze concluziile pe explicațiile date de partea adversă.

În sensul art. 185 alin. (1) lit. b) CPC, art. 186 alin. (1) CPC, judecătorul expediază pîrîtului și, după caz, intervenientului copiile de pe cererea de chemare în judecată și de pe înscrisurile anexate la ea întru confirmarea pretențiilor reclamantului și stabilește data pînă la care pîrîtul și, după caz, intervenientul urmează să prezinte o referință scrisă privind acțiunea reclamantului și toate probele necesare.

Referința se va întocmi în conformitate cu prevederile art. 186 alin. (3) CPC.

Depunerea referinței este obligatorie. În cazul nedepunerii ei în termenul stabilit de instanță, pricina este examinată în baza materialelor anexate la dosar. În acest sens, prin prisma art. 186 alin. (4) CPC, judecătorul este obligat să explice pîrîtului că neprezentarea în termen a probelor și a referinței nu împiedică soluționarea pricinii în baza materialelor din dosar.

31. Instanțele de judecată vor avea în vedere că, în sensul art. 7, 71, 73, 74, 118, 119 CPC, sarcina probației revine părților, intervenienților care formulează pretenții proprii cu privire la obiectul litigiului, procurorului, autorităților publice, organizațiilor, persoanelor fizice, care au adresat în judecată acțiune (cerere) în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unor alte persoane.

În pricinile privind constatarea faptelor care au valoare juridică, examinate în procedura specială, petiționarului îi revine sarcina de a prezenta probele care confirmă faptul și care adevăresc imposibilitatea obținerii documentelor necesare

sau reconstituirii pe cale extrajudiciară a documentelor pierdute (art. 284 alin. (1) lit. c) CPC).

În conformitate cu art. 290 CPC, pregătind pricina cu privire la încuviințarea adopției, judecătorul din oficiu, printr-o încheiere, poate solicita autorităților teritoriale cu atribuții în domeniul adopției prezentarea probelor corespunzătoare (avizul privind adopția și dosarul copilului, date despre solicitanți sau alte date despre copil etc.).

Deci, în dependență de categoria pricinii, a litigiului, judecătorul, în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă și a altor legi, din oficiu, îndeplinește acțiuni procedurale cu privire la prezentarea probelor (ex.: art. 22 din Legea contenciosului administrativ; procedura specială - art.299, 305, 318³ CPC).

32. În cazul în care probele prezentate nu sînt suficiente întru confirmarea pretențiilor reclamantului sau obiecțiile pîrîtului nu conțin date suficiente care ar infirma pretențiile reclamantului, în raport cu normele de drept material ce urmează a fi aplicate, instanța judecătorească (judecătorul), în conformitate cu art. 118 alin. (5) CPC, este în drept să propună părților și altor participanți la proces, după caz, să prezinte probe suplimentare și să dovedească faptele ce constituie obiectul probațiunii pentru a se convinge de veridicitatea lor.

În acest aspect se mai reține că, avînd în vedere prevederile art. 119 alin. (2) în coroborare cu art. 185 alin. (1) lit. g) CPC, instanța judecătorească (judecătorul) poate elibera, după caz, la cererea părților sau a altor participanți la proces, un demers pentru obținerea probei. Persoana care deține proba reclamată o trimite nemijlocit în judecată sau o înmînează persoanei care deține demersul pentru a o prezenta în judecată.

33. Asigurarea probelor în conformitate cu art. 127, 127¹ CPC, avînd în vedere prevederile art. 168 alin. (3) CPC, se dispune în faza intentării pricinii.

Cu toate acestea, ținînd cont de prevederile art. 183 alin. (2) CPC, potrivit cărora unul din scopul pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare ține de prezentarea probelor, judecătorul este în drept să dispună asigurarea acestora și în faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare.

Totodată, se va avea în vedere că legislația în vigoare nu limitează cercul de probe care pot fi asigurate.

34. Actele procedurale de asigurare a probelor se realizează de instanța, în procedura căreia se află pricina.

La pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare, cererea privind asigurarea probelor care se află în alt oraș, municipiu sau raion din Republica Moldova se soluționează de judecător prin emiterea unei încheieri privind delegația judecătorească, care se execută în conformitate cu art.126, 127 CPC.

În perioada anterioară intentării procesului civil, asigurarea probelor, în conformitate cu art. 127 alin. (2) CPC, se efectuează de executorii judecătorești, de notari, de persoanele oficiale ale misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în

privința cetățenilor Republicii Moldova, în modul prevăzut de legislația în vigoare, sau de judecători, în condițiile prevăzute la art.127¹.

Modalitatea înaintării cererii de asigurare a probelor și procedura examinării acesteia sînt reglementate de art.128, 129 CPC.

Încheierea privind refuzul asigurării probelor poate fi atacată cu recurs (art. 128 alin. (3) CPC).

35. Dacă în faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare instanța consideră necesară audierea martorului la locul aflării lui, judecătorul emite o încheiere privind delegația judecătorească prin care încredințează audierea martorului altei instanțe judecătorești din țară. Încheierea privind delegația judecătorească este obligatorie pentru instanța căreia îi este adresată și urmează a fi executată în termenul prevăzut de art.125 alin.(2) CPC.

Instanța judecătorească delegata cu executarea încheierii urmează să respecte prevederile art.126 CPC.

36. În cazul necesității adunării unor probe din străinătate, judecătorul emite o încheiere în corespundere cu art.125 alin.(2) CPC, pe care președintele instanței judecătorești o adresează organelor competente (prin intermediul Ministerului Justiției al Republicii Moldova) printr-o delegație în care le solicită concursul.

Se atenționează asupra faptului că Republica Moldova, la 04.08.1992, a aderat și este Parte la Convenția de la Haga din 1 martie 1954 privind procedura civilă, iar din 26 martie 1996 este Parte la Convenția de la Minsk privind asistența juridică și raporturile de drept în procesele civile, familiale și penale a statelor-membre ale Comunității Statelor Independente, de asemenea, a semnat tratate de asistență juridică în materie civilă, familială și penală cu Federația Rusă, România, Ucraina, Letonia, Lituania, Turcia.

Asistența juridică se acordă conform convențiilor și tratatelor enunțate.

37. În conformitate cu prevederile art. 185 alin. (1) lit. h) CPC, în faza de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare, judecătorul sau instanța, la cererea părții sau a unui alt participant la proces, iar în cazurile prevăzute de lege, din oficiu, printr-o încheiere poate dispune efectuarea expertizei pentru elucidarea unor aspecte din domeniul științei, artei, tehnicii, meșteșugurilor artisanale, contabilității și din alte domenii, apărute în proces.

Judecătorul dispune efectuarea expertizei din oficiu în cazurile privind declararea incapacității (art. 305 CPC).

Dispunînd efectuarea expertizei, instanța judecătorească trebuie să respecte prevederile art.152 CPC care reglementează dreptul părților și al altor participanți la proces de a formula și de a prezenta instanței întrebările care trebuie să fie elucidate de expert, însă numai instanța stabilește definitiv problemele asupra cărora expertul urmează să-și prezinte raportul.

Neîndeplinirea de către solicitantul expertizei a prevederilor art.124 alin.(1) CPC atrage decăderea din această dovadă și solicitantul nu mai are dreptul să solicite ordonarea expertizei avînd aceleași temeiuri.

În lumina celor menționate, se va avea în vedere că, conform art. 1 din Convenția Europeană, statul prin intermediul organelor sale va efectua acțiunile necesare pentru a acorda o protecție efectivă drepturilor și libertăților persoanelor aflate sub jurisdicția sa. De exemplu, dacă în cadrul examinării unei pricini cu privire la stabilirea partinității, se va stabili că expertiza genetică este incompletă sau insuficient de clară pentru a asigura o protecție efectivă a drepturilor copilului, instanța de judecată, în conformitate cu art. 159 CPC, din oficiu, va dispune efectuarea unei expertize suplimentare. Acest fapt fiind posibil și în cadrul pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare.

38. În faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, la efectuarea unor acte procedurale cum ar fi: audierea martorilor, examinarea probelor materiale și a înscrisurilor, dispunerea efectuării expertizei, validarea condițiilor tranzacției de împăcare, în conformitate cu art.273 din Codul de procedură civilă, se întocmește proces-verbal.

La efectuarea celorlalte acte procedurale în această fază nu se întocmește proces-verbal.

39. Avînd în vedere prevederile art. 185 alin. (1) lit. j) CPC în coroborare cu prevederile art. 137, 142, 143 alin. (2) CPC, în cazul în care înscrisurile sau probele materiale nu pot fi din anumite motive prezentate în instanța de judecată, acestea, la cererea participanților la proces, se cercetează la locul aflării lor sau în alt loc determinat de instanță și se descriu amănunțit în proces-verbal, întocmit la fața locului. Procesul-verbal se anexează la dosar. Cercetarea la fața locului se face cu concursul participanților la proces, în prezența martorilor, specialiștilor și experților, după caz.

Deci, prin prisma celor menționate, efectuarea actului procedural privind cercetarea la fața locului a înscrisurilor sau a probelor materiale poate fi dispus prin încheierea privind pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare în conformitate cu art. 184 CPC. În cazul în care cererea părților cu privire la cercetarea înscrisurilor sau a probelor materiale la fața locului a fost înaintată ulterior emiterii acestei încheieri, în faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, judecătorul, ținînd cont de prevederile art. 185 alin. (2) CPC care prevăd că, în caz de necesitate, pentru clarificarea unor aspecte legate de pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare, poate decide convocarea părților în ședință și, în temeiul art. 269 alin. (2) CPC, va dispune efectuarea actului procedural enunțat, întocmindu-se procesul-verbal al ședinței de judecată.

40. Dacă este necesar, judecătorul în faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, potrivit art. 185 alin. (1) lit. i) CPC, poate dispune atragerea specialistului și a interpretului. Specialistul și interpretul pot fi atrași și în procesul

de efectuare a următoarelor acte procedurale: audierea martorilor, examinarea probelor materiale și a înscrisurilor etc.

Participarea specialistului și a interpretului este reglementată de prevederile art.199 și art.210 CPC.

Stabilirea componenței participanților la proces și implicarea în proces a altor persoane

41. Componența participanților la proces este prevăzută de art. 55 CPC, iar drepturile și obligațiile participanților la proces sînt stabilite de art. 56 CPC.

Părțile (reclamant, pîrît) sînt participanții de bază la procesul civil. Părțile în procesul civil sînt persoane care participa în nume propriu la apărarea drepturilor și intereselor personale, avînd un interes material și procesual. Altfel spus, părțile sînt subiecți prezumați ai raportului material litigios. Litigiul de drept dintre părți se soluționează de instanța de judecată cu garanții juridice maxime de examinare justă. Obiect de examinare al pricinilor civile în instanța de judecată în procedura contencioasă, în contencios administrativ servește raportul juridic material litigios. Acest raport demonstrează existența componenței subiecților în cauza concretă pe marginea litigiului, în care obligatoriu acționează două părți între care a apărut un litigiu de drept. De aceea, posibilitatea participării a unor sau a altor persoane în procesul de judecare a unei pricini concrete urmează să fie stabilită, luîndu-se în considerare raportul juridic material litigios și existența unui interes material și procesual. Ținînd cont de circumstanțele concrete ale cauzei, judecătorul soluționează chestiunea cu privire la componența participanților la proces, adică cu privire la părțile procesului, a altor persoane care pot interveni în proces alături de părțile procesului – în procedura contencioasă, în contenciosul administrativ; în privința petiționarilor, a persoanelor interesate – în procedura specială și, respectiv, în privința reprezentanților acestora, experților, specialiștilor, interpreților, martorilor.

Se va avea în vedere că nu toți participanții enumerați în art. 55 CPC pot avea un interes material vizavi de examinarea pricinii, ci pot avea doar un interes procesual față de rezultatul examinării acesteia (ex.: procurorul), însă, cu toate acestea, legislația în vigoare îi atribuie pe aceștia la cercul de subiecți ai procesului pe o cauza concretă, în acest sens fiind necesar să se țină cont despre acest fapt la stabilirea componenței participanților la proces.

42. Reclamantii sînt cei care declanșează litigiul sau renunță la el, cer probe, dezbat problemele incidente cauzei în mod contradictoriu, ridică excepții, pun concluzii, exercită căi de atac, cer executarea silită a unei hotărîri.

Fiind guvernat de principiul disponibilității, procesul civil nu poate să existe în afara exercitării atribuțiilor de către părți sau reprezentanții lor. Acestea nu pot fi valorificate de instanță din oficiu.

În conformitate cu art. 59 CPC, parte în proces (reclamant sau pîrît) poate fi orice persoană fizică sau juridică prezumată, la momentul intentării procesului, ca subiect al raportului material litigios.

În cazurile prevăzute de lege, pot fi parte în proces asociațiile și societățile care nu au personalitate juridică, dar care dispun de organe de conducere proprii.

Parte în proces civil poate fi Republica Moldova, reprezentată de Guvern și de organele împuternicite să exercite o parte din funcțiile Guvernului, precum și unitățile administrativ-teritoriale, reprezentate prin împuterniciții lor în modul prevăzut de lege.

În cazul intentării unui proces la cererea persoanelor și organelor împuternicite prin lege să se adreseze în instanță pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unei alte persoane, aceasta din urmă este înștiințată despre inițierea procesului, urmînd să participe la el în calitate de reclamant.

Participanți la proces în conformitate cu prevederile art.454 CPC pot fi cetățenii străini și apatrizii, organizațiile străine și organizațiile internaționale care beneficiază în fața instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova de aceleași drepturi și au aceleași obligații procedurale ca și cetățenii și organizațiile Republicii Moldova.

Părțile au drepturi procedurale și obligații procedurale generale egale (art. 56, 60, 61 CPC).

43. În mod obișnuit, în proces există un singur reclamant și un singur pîrît. Este însă posibil să apară de la începutul procesului o pluralitate de subiecți procesuali, adică mai mulți reclamanți și/sau mai mulți pîrîți.

Art. 62 alin. (1) CPC prevede că este posibilă coparticiparea procesuală obligatorie cu condiția ca obiectul pricinii să fie un drept sau o obligație comună sau dreptul și obligația să aibă aceeași cauză.

Coparticiparea facultativă este prevăzută de art. 63 CPC.

Avînd în vedere prevederile alin. (2) din art. 62 CPC se reține că, uneori, chiar instanța de judecată, ca urmare a constatării temeiurilor coparticipării, poate, din oficiu, să înștiințeze pe potențialii coreclamanți și/sau copîrîți despre posibilitatea de a interveni în proces. Nu mai puțin însă, asemenea situații sunt generate, de regulă, la inițiativa părților, care, în temeiul principiului disponibilității și în exercitarea drepturilor proprii și a interesului lor legitim, vor invoca ele însele astfel de situații care să dezlege raporturile juridice complexe față de toate părțile și față de toți terții. Adică, judecătorul, ținînd cont de principiul disponibilității, care prevede dreptul persoanei de a se folosi de dreptul său la discreția sa, nu este în drept să atragă aceste persoane în proces fără consimțămîntul lor, fiind posibilă doar înștiințarea acestora.

Încheierea judecătorească prin care este respinsă cererea participantului la proces privind înștiințarea coparticipantului poate fi atacată cu recurs.

Încheierea judecătorească prin care s-a permis ori s-a respins cererea de admitere a coparticipării facultative nu se supune recursului.

44. Odată cu excluderea, prin Legea nr. 244-XVI din 21.07.2006, a prevederilor art. 64 CPC, potrivit cărora instanța de judecată cu acordul reclamantului putea dispune înlocuirea părții care figurează greșit în proces, a fost dat de înțeles că în cazul în care se constată că acțiunea nu a fost intentată de reclamantul corespunzător sau că acțiunea nu este îndreptată împotriva unei persoane care trebuie să răspundă în acțiunea dată, instanța de judecată nu va putea dispune înlocuirea părții care figurează greșit în proces.

Cazul, în care se constată că acțiunea a fost depusă de reclamantul necorespunzător sau că acțiunea nu este îndreptată împotriva unei persoane care trebuie să răspundă în acțiunea dată, va constitui temei de respingere a acțiunii.

45. La pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare, în conformitate cu art.185 alin.(1) lit. a) CPC, judecătorul soluționează chestiunea privind intervenirea în proces a intervenienților.

Intervenienții sînt de două categorii: intervenienți principali - cei care formulează pretenții proprii cu privire la obiectul litigiului și intervenienți accesorii - cei care nu formulează pretenții proprii cu privire la obiectul litigiului.

Potrivit art. 59 alin. (1¹) CPC, dacă se constată că există persoane care pot să își declare propriile pretenții asupra obiectului litigiului între părțile inițiale, instanța este obligată să înștiințeze persoanele în cauză despre procesul pornit și să le explice dreptul lor de a interveni în proces prin înaintarea unei acțiuni.

Intervenienții principali pot interveni în procesul ce se desfășoară între alte persoane, în conformitate cu alin. (2) din art. 65 CPC, pînă la închiderea dezbaterilor judiciare în prima instanță. Intervenientul principal are drepturi și obligații de reclamant.

Intervenția este în interesul propriu cînd intervenientul invocă un drept al său asupra obiectului litigiului sau un drept legat de acesta.

Neatragerea în proces a intervenienților principali nu-i lipsește pe ultimii de dreptul a se adresa cu acțiune separată în instanța de judecată.

46. Intervenienții accesorii pot interveni în proces, din proprie inițiativă, de partea reclamantului sau a pîrîtului pînă la închiderea dezbaterilor judiciare în primă instanță.

Intervenienții accesorii, pot fi introduși în proces și la cererea uneia din părți sau din oficiul instanței de judecată.

Neatragerea în proces a intervenientului accesoriu are drept consecință faptul că raporturile juridice și faptele stabilite prin hotărîre judecătorească irevocabilă nu au efecte juridice la examinarea acțiunii de regres depuse împotriva intervenientului.

Neintervenirea în proces a intervenientului accesoriu care a fost înștiințat legal îl decade din dreptul de a dovedi ulterior că litigiul a fost soluționat greșit din cauza incorectitudinii în proces a părții la care urma să se alăture în măsura în care nu dovedește că explicațiile, acțiunile și mijloacele de apărare ale părții au fost greșite din intenție sau din culpă gravă.

47. La soluționarea chestiunii privind atragerea sau intervenirea în proces atât a intervenienților principali, cât și a intervenienților accesorii, instanța de judecată emite încheiere.

Încheierea privind intervenirea în proces a intervenienților principali nu este susceptibilă de atac.

Încheierea prin care a fost refuzată primirea acțiunii intervenientului principal pentru examinare concomitent cu acțiunea inițială a reclamantului poate fi atacată cu recurs (art.65 alin.(5) CPC).

Încheierea judecătorească privind respingerea cererii de introducere în proces a intervenientului accesoriu poate fi atacată odată cu atacarea fondului cauzei de acesta sau de către participanții la proces (art. 67 alin. (5) CPC).

Avînd în vedere prevederile art. 183 alin. (2) lit. c) CPC, soluționarea problemei intervenirii intervenienților în proces este necesară pentru stabilirea corectă a componenței participanților la proces. Neîndeplinirea acestei sarcini, în faza pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare, poate avea ca efect casarea hotărîrii judecătorești în ordine de apel sau recurs (art. 388 alin. (1) lit. d), art. 432 alin. (3) lit. d) CPC).

48. Deoarece persoanele participante la proces sînt purtători de drepturi și obligații nu numai în cadrul dezbaterilor judiciare, ci și la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, judecătorul va explica părților, altor participanți la proces drepturile și obligațiile prevăzute de art. 56, 60, 61 CPC.

Totodată, judecătorul, pregătind pricina pentru dezbateri judiciare, va lămuri persoanelor participante la proces dreptul lor de a susține procesul prin reprezentant și, totodată, despre formularea împuternicirilor acestora în conformitate cu legislația în vigoare. În caz de participare a reprezentantului, judecătorul va verifică volumul împuternicirilor acordate acestuia, ținînd cont de prevederile art. 81 CPC.

49. În conformitate cu art. 74 CPC, în cazurile stabilite de lege, autoritățile publice competente, din proprie inițiativă, la cererea participanților la proces sau din oficiul instanței, pot interveni în proces pînă la pronunțarea hotărîrii în primă instanță, precum și în instanța de apel, pentru a depune concluzii, potrivit funcției, în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale altor persoane, a intereselor statului și ale societății.

Instanța judecătorească poate, după caz, din oficiu să introducă în proces autoritatea publică competentă pentru a depune concluzii asupra pricinii în curs de examinare.

Concilierea părților și dreptul de a recurge pe cale arbitrală pentru soluționarea litigiului

50. Codul de procedură civilă a prevăzut sarcina judecătorului de a încerca împăcarea părților, în sens că judecătorul va recomanda părților soluționarea

amiabilă a litigiului prin mediere, potrivit legii speciale, și în tot cursul procesului, va încerca împăcarea părților, dându-le îndrumările necesare, potrivit legii (art. 185 alin. (1) lit. d) CPC).

În conformitate cu principiul disponibilității, încă în faza de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare, persoanele astfel introduse în cauză vor avea posibilitatea, după caz, de a renunța la judecată sau la dreptul pretins, de a recunoaște pretențiile reclamantului ori de a pune capăt procesului printr-o tranzacție (art. 60 CPC).

În acest caz, instanța este obligată să verifice dacă actele de dispoziție ale părților (renunțarea la judecată, la însuși dreptul subiectiv, tranzacția, recunoașterea acțiunii de către pîrît) nu urmăresc un scop ilicit, nu contravin legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului (art. 60 alin. (5) CPC).

În conformitate cu art. 212 alin. (6) CPC, dacă respinge renunțarea reclamantului la acțiune ori recunoașterea acțiunii de către pîrît sau dacă nu confirmă tranzacția părților, instanța judecătorească pronunță în acest sens o încheiere motivată și examinează pricina în fond.

51. Dacă părțile se împacă, ele trebuie să prezinte tranzacția de împăcare în formă scrisă, semnată de ambele părți. În asemenea cazuri, judecătorul este obligat să explice părților efectele tranzacției de împăcare și ale încetării procesului, iar ulterior, prin încheiere motivată, confirmă condițiile tranzacției de împăcare și încetează procesul (art. 212, 265 lit. d) CPC).

Ținînd cont de principiul disponibilității și cel al contradictorialității, judecătorul nu este în drept, la încheierea tranzacției de împăcare, să ofere părților ajutor privind formularea textului tranzacției, condițiilor acesteia, să se pronunțe asupra soluției care ar putea fi luată de către instanță în rezultatul neconfirmării tranzacției de împăcare.

Se menționează că actele judecătorului privind refuzul de la acțiune sau confirmarea tranzacției de împăcare, în faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, nu se deosebesc de actele instanței de judecată în cadrul dezbaterilor judiciare (art. 212 CPC).

52. Potrivit art. 185 alin. (1) lit. e) CPC, judecătorul în cadrul pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare explică părților dreptul de a recurge la judecată arbitrală pentru soluționarea litigiului și efectele unui astfel de act.

În cazul în care părțile au încheiat un contract prin care litigiul urmează a fi soluționat pe cale arbitrală, iar pînă la examinarea pricinii în fond, pîrîtul a ridicat obiecții împotriva soluționării litigiului în judecată, judecătorul, cu referire la prevederile art. 185 alin. (2) CPC și art. 267 lit. e) CPC, va dispune scoaterea cererii de pe rol. Înțelegerea părților de a soluționa litigiul în judecată arbitrală, prin analogia art. 212 CPC, se va consemna în procesul-verbal prin inserarea semnăturilor ambelor părți. Cererea scrisă urmează a fi anexată la materialele pricinii.

Totodată, judecătorul va explica părților efectele prevăzute de art. 268 CPC privind scoaterea cererii de pe rol.

Asigurarea acțiunii

53. În conformitate cu art. 185 alin. (1) lit. l) CPC, judecătorul în faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, la cererea participanților la proces, soluționează problema asigurării acțiunii.

Măsurile de asigurare a acțiunii se iau în condițiile prevăzute de art. 175 CPC.

Se reține că chestiunile legate de asigurarea acțiunii sînt arătate în Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează asigurarea acțiunii la judecarea cauzelor civile nr. 32 din 24.10.2013.

Efectuare altor acte procedurale (art. 185 alin. (1) lit. m) CPC)

54. În procesul de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare pot fi efectuate și alte acte procedurale care nu sînt incluse în sarcinile prevăzute de art. 183 CPC. De exemplu, conexarea sau separarea acțiunilor (art. 187, 188 CPC), căutarea pîrîtului (art. 109 CPC).

55. În conformitate cu art. 187 CPC, în cazul în care se constată că în fața aceleiași instanțe se află mai multe procese cu aceleași părți sau mai multe procese intentate de un singur reclamant împotriva a cîțiva pîrîți, sau mai mulți reclamânți ai aceluiași pîrît și că aceste procese sînt conexe prin temeuri de apariție sau prin probe, judecătorul este în drept să conexeze printr-o încheiere aceste pricini într-un singur proces dacă consideră că o astfel de conexare ar duce la soluționarea rapidă și justă a litigiilor și dacă este posibilă aplicarea aceleiași proceduri de soluționare a pricinilor.

Prevederile acestui articol se aplică numai la examinarea pricinilor în primă instanță.

Potrivit art. 37¹ alin. (1) CPC, în cazul în care cererea de chemare în judecată conține mai multe pretenții conexe, unele dintre ele fiind de competența instanței judecătorești de drept comun, iar altele de competența unei instanțe specializate, toate pretențiile se vor examina de către instanța de drept comun.

Ca excepție de la prevederile alin.(1) sînt cazurile în care într-o pricină ce se judecă în instanța de drept comun una din pretenții vizează actele Băncii Naționale, instanța de drept comun emite o încheiere, fără drept de atac, de separare a pretenției de contencios administrativ și de strămutare a acesteia în instanța competentă (art. 37¹ alin. (2) CPC).

56. În cazul în care pretenții legate între ele sînt examinate de mai multe instanțe judecătorești în același timp, acestea urmează a fi conexeate, la cerere, printr-o încheiere și examinate de judecătoria sesizată mai întîi. Judecătoriile

(judecătoria) sesizate ulterior vor strămuta pretențiile la judecătoria sesizată mai întâi printr-o încheiere ce poate fi atacată cu recurs (art. 37 CPC).

Convocarea părților în ședință

57. Alineatul (2) din art. 185 CPC stabilește că, în caz de necesitate, pentru clarificarea unor aspecte legate de pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare, judecătorul poate decide convocarea părților în ședință.

După cum rezultă din textul de lege citat, judecătorul poate decide convocarea părților în ședință nu în toate pricinile, ci numai în cazurile în care este necesară clarificarea unor aspecte legate de pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare (ex.: dispunerea efectuării unei expertize, cercetarea probelor la fața locului, soluționarea chestiunii privind concilierea părților, stabilirea componenței participanților la proces etc.). Cu toate că normele CPC nu prevăd expres, ședința respectivă va fi considerată convențional (de fapt) ca ședință preliminară.

Desfășurarea ședinței de judecată, în temeiul art. 185 alin. (2) CPC, este însoțită de întocmirea procesului-verbal al ședinței de judecată în conformitate cu art. 273, 274 CPC și urmează a fi înregistrată în PIGD ca ședință preliminară.

Dispoziții finale

58. În conformitate cu art. 190 CPC, judecătorul, după ce constată că pricina este pregătită suficient pentru dezbateri judiciare, pronunță o încheiere prin care stabilește termenul de judecare a pricinii în ședință de judecată, notificând părților și altor participanți la proces locul, data și ora ședinței în condițiile art. 102 CPC.

Termenul de judecată se stabilește astfel încât, de la primirea citației, pîrîtul să aibă la dispoziție cel puțin 15 zile pentru a-și pregăti apărarea, iar în procese urgente (în cazurile prevăzute de art. 192 alin. (2) CPC), cel puțin 5 zile. În același timp, judecătorul urmînd să țină cont de faptul că, în unele cazuri, legea prevede termene mai restrînse pentru examinarea pricinii în fond, în funcție de data depunerii acțiunii. Dacă părțile declară că sînt pregătite pentru examinarea pricinii în fond, instanța poate dispune examinarea ei în prima zi de prezentare.

59. Primirea acțiunii reconvenționale (art.173 CPC) se admite cînd aceasta urmărește satisfacerea pretenției inițiale; se are în vedere compensarea în condițiile prevederilor art.651-659 din Codul civil și în cazurile prevăzute de Codul familiei, Codul fiscal (art.170) și alte legi. Momentul procesual pînă la care poate fi primită acțiunea reconvențională este pînă la începerea dezbaterilor judiciare. Acțiunea reconvențională înaintată conform art.173 alin.(1) lit. b) CPC poate fi depusă și pînă la finalizarea examinării pricinii în fond.

60. În legătură cu adoptarea prezentei hotărîri, se abrogă Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 24 din 28.06.2004 „Cu privire la actele

judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare”, cu modificările ulterioare.

**Președintele Curții Supreme de
Justiție**

Mihai Poalelungi

**Chișinău,
17 noiembrie 2014
nr. 5**